

SPOLEČENSKÉ VĚDY

A OBRANA STÁTU

Naše armáda se nachází uprostřed úsilí dále rozvíjet a zdokonalovat vlastní výstavbu v duchu potřeb obrany socialistické společnosti. Tato potřeba a úsilí mají své mezinárodní aspekty, vyplývající z internacionální příslušnosti ČSLA ve svazku ozbrojených sil socialistických zemí. Současně obsahuje i takové aspekty, které jsou platné pro vývoj moderního vojenství. Charakter vojenství je v tomto smyslu podmíněn stupněm procesu vědeckotechnické revoluce.

Optimální vývoj branného systému státu a výstavby armády však nezávisí jen na vnějších podmínkách. Do tohoto procesu výrazně vstupují vnitřní podmínky státu a také vnitřní podmínky armádního organismu. Výstavba armády se totiž uskutečňuje v konkrétních politických, ekonomických a sociálních podmínkách, při určité úrovni kádru. Svou úlohu plní takové faktory, jako např. navyklé způsoby velení, přežívající organizace a další. V činnosti vojsk narůstá počet operací a specifikují se jednotlivé činnosti.

Na lidské jednání působí ve vojenské činnosti veliké množství proměnných. K ovládnutí složitě moderního vojenského organismu už pouhý empirismus nestačí. Prosazující se racionalizace lidského rozhodování v oblasti vojenství vytváří celou řadu aktuálních problémů k řešení. Vzniká celá škála složitých vědeckých úkolů: od pojetí dynamické výstavby branného systému a armády až k uspořádání vnitřních funkcí. Vědecký úkol takto pojatý je záležitostí veškerého vědního úsilí v armádě. Jeho precizace a soustředění se na uzlové problémy vyžadují účast všech vědních oblastí.

Společenskovědní výzkum má v celém systému armádní vědeckovýzkumné činnosti své místo dané povahou výzkumných problémů, neboť politické, ekonomické a sociální aspekty branného systému jsou jeho důležité determinanty. Společenskovědní výzkum v armádě prodělavá v současné době nemalé těžkosti, o nichž chceme hovořit.

Poučení z analýzy dosavadního vývoje společenskovědního výzkumu v ČSLA

Společenskovědní základna v ČSLA prošla v minulých letech politickým a ideologickým vývojem z části adekvátním všeobecnému vývoji společenských věd

v ČSSR. Větším dílem to však byl vývoj specifický, podmíněný zvláštnostmi armády socialistického typu. Tím spíše bylo nutné analyzovat tendence, které se vy-

mykaly rámci socialistického charakteru armády.

K postižení všech základních aspektů vývoje společenských oblastí v armádě použil centrální stranickopolitický orgán metody politické, ideové a odborné analýzy. Těžiště analýzy položil do posledních let a zvláštní pozornost věnoval funkci společenských věd.

Analýzu pojal jako otevřený systém a předpokládal její postupné doplňování v závislosti na dalších poznatcích. V první fázi přinesla analýza HPS ČSLA cenné poznatky pro stanovení politiky vůči společenským oblastem. Současně však tato použitá metoda vytvořila příznivé podmínky pro další uplatňování vědy ve všech oborech vojenské činnosti.

Analýza sledovala dva základní cíle:

1. Vyhodnotit dosavadní vývoj a stav společenských věd v armádě z hlediska jejich místa, úlohy a poslání. Zvláštní pozornost věnovat funkci společenských věd v polednovém vývoji armády a společnosti. Na základě získaných poznatků pak vyvodit příslušné závěry a doporučení pro další rozvoj společenských věd k výzkumu a pro budování společenských věd v ČSLA a pro jejich politickooborné řízení.

2. Vytvořit podmínky pro důsledné očištění společenských oblastí v armádě od revizionistických a pravicově oportunistických teorií a názorů a od jednotlivých jejich představitelů. Tím zabezpečit rozvoj společenských věd k výzkumné činnosti na marxisticko-leninských základech a její důslednou orientaci k plnění úkolů spojených s vojenskou obranou státu a výstavbou ČSLA.

Základní poznatky, které přinesla analýza, se týkají zejména plnění funkce společenských věd.

Společenské vědy v ČSLA v posledních letech důsledně neplnily svoji gnoseologickou, ideologickou a politickou funkci. Docházelo k podceňování marxistických metodologických principů zkoumání společenských jevů. Charakteristický je odklon od třídní a internacionální interpretace společenské skutečnosti. To se projevilo zejména v polednovém vývoji v podobě revizionistických a pravicově oportunistických názorů, teorií a postojů k základním principům a obsahovým otázkám vojenské politiky strany.

K nejzávažnější deformací vojenské politiky XIII. sjezdu KSČ — v oblasti teorie — došlo v některých kolektivech bývalé VPA KG. Obsahově jsou tyto názory vyloženy v těchto dokumentech: v Přípovědkách k akčnímu programu KSČ, v Me-

morandu, v Návrhu hlavních směrů rozvoje stranické a politické práce v ČSLA a v Návrhu systémového uspořádání sociálně politických orgánů a organizací KSČ v ČSLA.

VPA KG však nebyla jedinou institucí, kde se takové extrémní projevy. Byly to také VÚH Praha a VAAZ, kde se za revizionistickými a pravicovými názory některých vědeckých pracovníků postupně zformovala protistranická a protisovětská platforma.

Hodnocení produkce hlavních společenských institucí a škol nepovažujeme za ukončené. Především však můžeme říci, že mnohé pozitivní výsledky dlouhodobé práce byly silně překryty a v posledních letech poznamenány ústupem z pozic marxistické metodologie, netřídním výkladem společenských jevů a konkrétními pravicově oportunistickými postoji značné části vědeckých a pedagogických pracovníků.

V předcházejících letech, kdy byly společenských věd disciplíny v armádě s důsledností a vyhraněností orientovány k využívání klasických marxistických děl, vyhlašovali někteří tzv. „progresivisté“, že takovou orientaci je uměle zužován prostor a že jsou redukovány možnosti všestranného poznávání a rozvíjení společenských věd. Pod vlivem těchto i jiných názorů se ze společenských věd v ČSLA postupně začala vytrácet dlouholetá praxe aktivního využívání a tvůrčího uplatňování teoretického dědictví klasiků marxismu-leninismu. Soudobé zkušenosti socialistických zemí, zejména Sovětského svazu, zevšeobecnované v jejich marxistické literatuře, byly často označovány za plody období dogmatismu a jako takové byly zavrhovány. Význam těchto zkušeností pro teorii a praxi naší výstavby byl stále více zatlačován do pozadí.

Současně s tím, u některých pracovníků ve společenských vědách v armádě, sílila inklinace ke zdrojům západních společenských věd a k publicistice. Jejich místo a význam pro „tvůrčí“ rozvoj tzv. „nedogmatických“ a „moderních“ společenských věd byly zveličovány a absolutizovány.

Dodáváme, že teoretičtí pracovníci v armádě nebyli dostatečně připraveni na střetnutí marxistické metodologie s rostoucím empirismem ve společenských vědách. A tak tento, vcelku přirozený jev, nebyl dosud uspokojivě vysvětlen.

V polednovém období, zejména pak v průběhu celého roku 1968, byl pro vývoj společenských věd fronty armády charakteristický mimořádně komplikovaný

ideologický a politický stav. Usnesení XIII. sjezdu KSČ o společenských vědách, které zdůrazňovalo, že „... nejvyšší zárukou opravdové tvůrčí práce v oblasti společenských věd je třídní a stranický přístup při teoretickém řešení všech společenských problémů, posilování stranického charakteru společenskovedních pracovišť“ upadlo v zapomenutí.

Ani další požadavek usnesení XIII. sjezdu KSČ „... všestranně posilovat vědeckou a občanskou odpovědnost společenskovedních pracovníků, vést je, aby mnohem intenzivněji pomáhali v analýze a teoretickém zobecňování zkušeností socialistické výstavby, ve vědeckém objasňování perspektivy vývoje...“ nebyl v potřebné míře respektován.

Z části oprávněná kritika chyb a deformací socialistického vývoje v ČSSR, uskutečňovaná společenskými vědami, přerostla ve zvláštních podmínkách polednového vývoje ve všeobecný kriticismus. Na zkráceném a hlavně netřídním výkladu a hodnocení minulého vývoje socialistického státu, společnosti a strany, se část pracovníků společenských věd v armádě sama podílela. Část jich v onom ideologickém a politickém tažení proti straně zůstávala neutrální. Společenskovední teorie jako celek ani jednotlivé vědní disciplíny se v krizové vnitropolitické situaci, která se postupně vytvořila v průběhu roku 1968, neangažovaly z vyhraněné třídní a internacionálních politických pozic.

Při posuzování místa a funkce společenských věd v ČSLA, zejména v polednovém období, nemůžeme opomenout tu skutečnost, že k revizionistickým deformacím vojenskopolitické linie XIII. sjezdu KSČ v oblasti společenských věd v armádě došlo také proto, že společenskovední pracoviště a pracovníci bývalé VPA KG, zvláště ti, kteří se zabývali so-

ciálně politickými aspekty vojenské reality evropských a světových vztahů, nedocenili význam vojenskoodborných analýz a hodnocení ani nezbytnou účast vojenskovedních pracovníků při řešení těchto víceoborových problémů teorie. V praxi došlo k izolaci vojenských společenských věd od vojenskoodborné základny rozvoje vědy a výzkumu v ČSLA.

Celková bilance není tedy pro společenskovední výzkum armády nejpříznivější. Zkušenosti ukazují, že především jednotlivé společenskovední obory, které v ČSLA reprezentují jak katedry na vojenských vysokých školách, tak i společenskovední vědeckovýzkumná pracoviště a instituce, musí samy — jeden společenskovední obor po druhém — očistit se od názorů a koncepcí marxismu-leninismu cizích a nepřátelských a od jejich nositelů či zastánců. Tento proces již několik měsíců probíhá za přímého řízení stranickopolitických orgánů a za aktivní účasti samotných společenskovedních kolektivů.

Zachování důsledně třídních pozic je základním politickým požadavkem strany na každou společenskou disciplínu. To je také zároveň hlavní kritérium pro uplatnění společenských věd v socialistické společnosti. Proto ve společenských vědách v armádě platí dnes, více než kdykoli v minulosti, že třídní pozice vědeckého a pedagogického pracovníka jsou základem předpokladem jeho plné společenské realizace.

V celém procesu uvažování o teoretických problémech jednotlivých vědních disciplín i o jejich uplatňování v praxi — v každý jednotlivý moment tohoto uvažování — musí teoretický a pedagogický pracovník ve společenských vědách v armádě zaujímat ne nějaké mlhavé, bezzásadové a fiktivní názory a postoje, ale zásadní a vyhraněné třídní a internacionální postoje.

Poslání a funkce společenských věd v branném systému státu a při výstavbě ČSLA

Třídní a revoluční charakter KSČ je vyjadřován jejím filosofickým světovým názorem, její ideologií a politikou, její vědeckou teorií.

Základnou, ve které se v průběhu soustavného procesu zobecňování zkušeností revoluční praxe strany tvoří a rozvíjí vědecká teorie marxisticko-leninské strany jako vědecký základ politické strany, jsou především společenské vědy.

Společenské vědy v armádě jsou nástrojem komunistické strany v jejím nekompromisním ideologickém a politickém

boji při realizaci socialistických idejí. Předpokladem jejich rozvoje je uržování souladu marxisticko-leninské teorie a praxe. „Vojenská profilovanost“ společenských věd v armádě je pak předurčuje k tomu, aby byly teoretickou základnou stranického vedení, ve kterém je studován, promyšlen a formulován obsah stranické a státní vojenskopolitické koncepce. Společenské vědy v armádě však pomáhají nejen formovat, ale také sféřit marxisticko-leninský obsah vojenské politiky.

Na rozdíl od ostatních oblastí vědy a výzkumu v ČSLA, plní společenské vědy tři základní funkce: gnoseologickou, politickou a ideologickou.

Společenské vědy v armádě mají nezaměnitelné místo při teoretickém rozpracování sociálně politických stránek a problémů soudobého světového i koaličního vojenství, vojenské politiky a branné výstavby socialistického státu i jeho ozbrojených sil. Společenské vědy přispívají k teoretickému rozpracování těchto problémů, které stojí na cestě rozvoje vojenské výstavby a které překážejí racionálními metodami činnosti. Společenské vědy musí pomáhat vypracovat takové metody a takové projekty, které povedou k překonávání zastaralých prvků v pracovním systému a v činnosti kolektivů i jednotlivců. To je aktuální úkol pro všechny společenskovědní obory.

Zároveň se společenské vědy v ČSLA nemohou zříkat ani své ideologické funkce. Ta spočívá v tom, že společenské vědy nejen vysvětlují skutečnost, ale snaží se ji přetvářet. Tím plní funkci ideového sjednocování členů společnosti ve prospěch budování socialismu. Rehabilitovat postavení společenských věd v ČSLA vyžaduje především vrátit jim jejich původní ideologické a politické poslání v pedagogickém a výchovném procesu v armádě.

V socialistické armádě jsou společenské vědy obsahovým základem ideologické, propagandistické a agitační práce strany ve vojácích a štábech i v řídících článcích armády.

Na společenských vědách v armádě spočívá úkol formulovat uvnitř ozbrojených sil i ve všech základních vrstvách socialistické společnosti třídně vyhraněný marxisticko-leninský světový názor na otázky vojenství, války a míru, armády a obrany socialistické vlasti i celého internacionálního společenství socialistických zemí.

Funkce společenských věd mají širší dosah. Ostatním vědám (aniž dochází k vulgarizaci) poskytují širší metodologický základ ke zkoumání skutečnosti a na druhé straně zmnožují svou teoretickou výstavbu o mnohé exaktní metody, používané v jiných vědách.

Plnění těchto funkcí závisí na teoretickém rozvoji jednotlivých společenskovědních disciplín. Závisí také na odpovídajícím systému politického řízení a stranického ovlivňování společenských věd KSČ.

Společenské vědy v armádě musí svojí aktivní a tvůrčí činností vytvářet hráz

proti prosakování jakýchkoli buržoazních ideologií a názorů uvnitř armády. V tom spočívá jejich význam při formování ideové politické jednoty armády.

Za nezbytný článek konsolidačního úsilí v ČSLA pokládáme probuzení společenskovědního myšlení v armádě z polednového traumatu a ze stavu letargie a zapojení společenských věd plně do služeb vojenské politiky strany.

Společenské uplatnění každého ze společenskovědních oborů v armádě se realizuje ve dvou sférách:

— v pedagogickém procesu, kde jsou společenské vědy významným činitelem světónáborové i odborné politické přípravy kádru armády,

— v řídicím procesu, kde společenské vědy vystupují jako aktivní faktor ovlivňující koncepční řešení sociálně politických otázek vojenské výstavby státu a rozvoje armády.

Z obou těchto hledisek bude nezbytné zabezpečovat trvalou propojenost oborového výzkumu vysokoškolských společenskovědních kateder — zaměřeného na teoretický rozvoj vědní disciplíny a na obohacování pedagogického procesu o největší poznatky vědy — s koncepčně projektovanou a centrálně řízenou vědeckovýzkumnou činností v armádě.

Celkové postavení společenských věd v ČSLA, jejich politická, ideologická a pedagogická funkce budou také v dalším období ovlivňovány několika rozhodujícími činiteli. Především závěry programových dokumentů strany k rozvoji vědy, vývojem celkové situace ve státě i v armádě, vojenskopolitickými i jinými odbornými opatřeními v oblasti obrany země a výstavby armády.

Dnešními opatřeními ve společenských vědách v ČSLA musíme vytvářet předpoklady k tomu, abychom se postupně i ve společenskovědním výzkumu dostali do odpovídajících relací se společenskovědním výzkumem v ostatních socialistických armádách. To předpokládá především s rozhodností a důsledností odstraňovat ideologické a politické deformace ve společenskovědních disciplínách a překonat tendence zjevného zaostávání a podceňování rozvoje klasických společenskovědních oborů — marxistické filosofie, vědeckého komunismu a politické ekonomie. To však také vyžaduje, abychom organizační strukturu i kádrovou kvalitu společenskovědní základny armády co nejdříve opět upřesnili současným i perspektivním nárokům obrany státu i výstavby armády.

Rok 1970 pokládáme za rok konsolidace i pokud jde o další rozvíjení společenskovední základny armády. Přitom jsme přesvědčeni o tom, že konsolidace společenskovední základny je neoddelitelnou součástí celkové konsolidace celooarmádní nadstavby.

Společenskovední základna armády, reprezentovaná v minulosti hlavně vědeckovýzkumnými ústavy a pracovišti bývalé VPA KG, byla v roce 1969 značně zredukovaná. Na toto řešení měly zásadní a rozhodující vliv dvě skutečnosti:

1. Nepříznivý politický a ideologický stav ve společenskovedních teoretických a pedagogických kolektivech bývalé VPA KG a potřeba jeho radikálního vyřešení v souladu s politikou nového vedení strany.

2. Všeobecné snížení tabulkových počtů armády a praktické snížení těchto počtů v institucích podléhajících HPS na úkor společenskovední základny.

Současný stav společenskovední základny armády je dnes takový, že centrální řídicí orgány armády nemají k dispozici odpovídající kapacity pro společenskovední výzkum. V důsledku toho došlo ke značnému snížení výzkumných možností.

Zatímco ve všech ostatních partnerských socialistických armádách je jejich společenskovední základna trvale posilována, uvnitř ČSLA došlo k neúměrné restrikci kádrové základny společenských věd a tím ke snížení možností společenskovedního výzkumu a jeho konkrétního podílu na rozvíjení teoretické stránky branného systému státu i výstavby ČSLA v návaznosti na celokoaliční úsilí.

Urychlené obnovení pracovní aktivity schopnosti společenskovední základny ČSLA není pouze věcí HPS ČSLA. Je to v zájmu celé armády a také v zájmu celkové obrany země.

Současný stav společenskovední základny se všemi svými obsahovými, organizačními a kádrovými aspekty je základem determinantou jakéhokoli možného uvažování nad koncepcí rozvoje společenských věd v ČSLA. Další determinanty, které budou ovlivňovat perspektivní rozvoj společenskovedního výzkumu, můžeme zařadit do dvou skupin. V první skupině jsou to determinanty, které působí vně armádního systému společenskovedního výzkumu; jinak jsou to faktory primárně ovlivňující zaměřenost vědního úsilí. Druhou skupinou tvoří pod-

mínky, na kterých závisí samotný vnitřní vývoj společenských věd; tyto bud umožňují realizovat výzkumné potřeby ČSLA, nutí k redukci definovaných potřeb. V nejobecnější rovině se rysuje rozpor mezi potřebami rozvoje ČSLA (definovanými samozřejmě vědecky) a možnostmi rozvoje samotné společenskovední základny. Máme na mysli kvalitu a kvalifikační strukturu společenskovední výzkumné základny ve svém dynamickém vývoji. Patří sem také materiálně technické zabezpečení vědeckovýzkumné činnosti v souladu se zdokonalováním používaných metod zkoumání.

Než přejdeme k nastínění vytypovaných hlavních směrů společenskovedního rozvoje v ČSLA v příštích deseti až patnácti letech, povšimněme si charakteru základních faktorů, jež tento rozvoj ovlivňují.

Koncepci rozvoje společenských věd v ČSLA v příštích 5—10 letech budou determinovat zejména tyto faktory:

- Potřeby branného systému armády definované vědecky, na základě předpokládaných vývojových tendencí ve vojenství. Působení vědeckotechnické revoluce s jejími sociálně politickými a ekonomickými důsledky. Potřeby rozvoje branného systému a jejich formulace chápeme ve všech důležitých vztazích. To se týká závislosti na potřebách koaličního svazku Varšavské smlouvy, na vývoji pravděpodobného nepřítele a stupni rozpracovanosti poznatků o jeho vojenské politice a psychice a v nemalé míře pak na uspořádání vnějších a vnitřních vazeb vědy. Je zřejmé, že společenskovední výzkum se neobejde bez systematického uplatnění kooperace s armádami Varšavské smlouvy, zejména při řešení výzkumných úkolů z oblasti mezinárodní politiky.

- Vnitřní pohyb rozvoje branného systému ČSLA vyvolává celou řadu jevů a skutečností, které je třeba brát v úvahu. Je to především potřeba intenzifikovat operace související s procesy rozhodování.

Extenzivní způsoby řízení budou stále více ustupovat kvalitativně vyššímu stupni řízení, kterým je intenzifikace potřebných operací. Předpokládá růst požadavků na zpracování podkladů pro racionalizaci a optimalizaci rozhodovacích procesů centrálních armádních složek a také nižších řídicích stupňů. Zvlášť rozhodování v sociální sféře čeká na své rozpracování.

- V této souvislosti upozorňujeme na silné zaostávání při budování společen-

skovědního informačního systému. Bez jeho vybudování (i za současných vnitřních změn společenskovo-vědní výzkumné základny) není možné zajistit stabilně fungující systém vstupních a výstupních vědeckých informací. Nemůžeme totiž předpokládat, že dosavadní výstup vědeckých informací je přijatelný pro praxi. Vedle ucelených vědeckých prací, podaných v nezkrácené podobě, se bude stále více prosazovat vědecká informace uzpůsobená svou formou (aniž redukuje vědecký přístup k problému) k praktickému použití.

— Další trvalou determinantou je potřeba zkoumání pedagogicko-výchovných otázek. Tato potřeba vystupuje v různých rovinách ve školství, ve vojenském výcviku a v postgraduálním školení kádru. Z hlediska obsahového v sobě zahrnuje zkoumání konceptní přípravy politického aparátu, konceptů ideově výchovného působení, zvláště pak rozpracování metod boje proti antikomunistickým teoriím. Ve zkoumání výchovné problematiky vchází společenskovo-vědní výzkum do veškeré činnosti vojsk.

Druhou větší skupinu problémů tvoří samotný vnitřní vývoj společenských věd. Z obsahu celé této problematiky vyjmáme alespoň nejpodstatnější faktory, na jejichž řešení závisí realizace požadavků na výzkum, vyplývajících z potřeb ČSLA. Bez zabezpečení vývoje společenskovo-vědního výzkumného systému v jeho optimální skladbě kvalitativních i kvantitativních ukazatelů není možné řešit vzniklou disproporci mezi požadavky ČSLA na výzkum a mezi možnostmi výzkumu.

Pro ilustraci a případné porovnání s jinými vědními oblastmi uvádíme některá základní data. Značíme-li počet politických pracovníků v armádě koeficientem 100, pak plánovaný počet vědeckovýzkumných pracovníků (nepočítaje v to kapacitu kateder vojenských vysokých škol) se rovná 1,4 a skutečný stav podle obsazených míst je 1. Počítáme-li s teoretickým počtem, tj. i s třetinovou kapacitou kateder vysokých škol, která má sloužit výzkumu, dosahují plánovaný koeficient hodnoty 3,3. Avšak skutečný stav vědeckých pracovníků, kteří se mohou podílet na vědeckovýzkumné činnosti, tvoří hodnotu 1,5.

Tyto koeficienty vyjadřují podíl vědeckých pracovníků ve struktuře politických pracovníků v armádě. Chybí ještě vyjádření podílu společenskovo-vědního výzkumu na celooarmádních vědeckých úkolech, čili ve vztahu k ostatním vědám a celkové struktuře armády. I tak je však zřejmá

disproporce mezi trendy, které se obecně prosazují.

Situace se ještě zhorší, podrobíme-li rozboru vnitřní struktury vědeckých pracovníků podle oborové zaměřenosti. Srovnáme jen dva základní znaky. Z plánovaného počtu vědeckých pracovníků vyjádřeného koeficientem 3,3 je toto rozložení vědeckých pracovníků podle dvou znaků: 1,4 vědeckých pracovníků pracuje v oborech historie a 1,9 vědeckých pracovníků pro ostatní vědní disciplíny. Podle skutečného stavu vyjádřeného koeficientem 1,5 pracuje ve prospěch historie 0,6 vědeckých pracovníků a pro všechny ostatní vědní disciplíny 0,9 vědeckých pracovníků.

Z toho je zřejmé, že tato struktura nemůže perspektivně zabezpečit plnění požadovaných úkolů. Jeví se potřeba posílit kádrové obory, které se výrazně podílejí na interdisciplinárním výzkumu.

Vážným problémem, jehož řešení si vyžadá v hrubém odhadu 5 a více let, je kvalifikační struktura společenskovo-vědní základny a její úroveň kvalitativní. V mnoha směrech musí dojít k prohlubování specializací jednotlivých pracovníků, aby byl zajištěn vyšší stupeň jejich podílu na víceoborovém výzkumu. Jiná cesta přípravy vědeckých pracovníků není. Současnou formou vědeckého úkolu bude muset být stanoven trend přípravy nových vědeckých pracovníků, a to v závislosti na přiměřených proporcích jednotlivých oborů, na potřebných optimálních počtech kvalitních, tj. výkonných vědeckých pracovníků a také na způsobu jejich školení.

Bez této rozvahy hrozí nebezpečí opětového opakování živelného vývoje společenskovo-vědní základny a neefektivního využívání produktů vědecké práce.

Mezi významné determinanty dalšího rozvoje společenskovo-vědního výzkumu patří jeho těsnější přimknutí k vojenským, technickým a přírodním vědám. Umělá odtrženost jednotlivých vědních oblastí nepřispívá rozvoji společenských věd v armádě. Z tohoto hlediska budou kladeny vyšší požadavky na centrální fungování řízení vědy a jednotlivých vědních oblastí v celé armádě.

Na základě předběžných rozborů připravila HPS ČSLA za účasti zástupců společenských věd pracovníci nástin hlavních směrů rozvoje společenskovo-vědního výzkumu v ČSLA — výhledově do roku 1985. Podle tohoto nástinu by se měl společenskovo-vědní výzkum rozvíjet v těchto základních směrech:

— obecně teoretické a metodologické otázky soudobého vojenství;

— politické, ekonomické a sociálně politické rysy vědeckotechnické revoluce ve vojenství;

— internacionální, koaliční zabezpečení obrany evropských socialistických států s důrazem na politický, morální a ekonomický potenciál;

— sociálně politické a ekonomické aspekty výstavby moderního branného systému socialistického státu;

— vojenskopolitické a vojenskoekonomické aspekty mezinárodních a mezikoalických vztahů kapitalistického světa.

Pro vztahy blízké perspektivě byly hlavní směry rozpracovány do komplexních a hlavních vědeckovýzkumných úkolů. Pokud však nebudou vytvořeny alespoň základní kádrové předpoklady k zabezpečení těchto úkolů, není možné splnění většiny z nich předpokládat.

Poznámky k řízení vědeckovýzkumné činnosti v armádě

V procesu řízení systému věd se perspektivně prosazují rozporné tendence, které jsou v praktickém uplatňování různě modifikované. Stále více se prosazuje požadavek všestranného zkoumání jevů, jehož předpokladem je neustálé prohlubování specializace. Tento stálý rozpor působí rovněž v systému věd v armádě. Zasahuje svým způsobem všechny vědní oblasti. Vyvolává stálý problém, jak optimalizovat vývoj jednotlivých vědních oblastí ve vědním systému armády.

Z těchto hledisek proces řízení vědy v armádě přesahuje rámec a zájmy jednotlivých resortů. Proces řízení obsahuje centralizující momenty spolu s relativně autonomním způsobem řízení jednotlivých vědních oblastí a oborů.

Funkce centrálního řízení vědy postihuje prvek všestranného zkoumání jevů a zahrnuje vývoj vědy v souladu se společenskými podmínkami v jejich ekonomických, technických, kulturních a sociálně politických vazbách. Funkce centrálního řízení vědy obsahuje tak nejen odbornou stránku, ale také politickou stránku.

Linie politického řízení vědy působí na vytváření důležitých vazeb mezi vědou, společenskými, politickými a ekonomickými poměry daného systému. Současně však prostřednictvím moderních stimulů ovlivňuje zaměřenost vědního úsilí ve prospěch zkoumání potřeb společnosti. V neposlední řadě pak linie politického řízení vědy plní funkci utváření příznivého klimatu pro vědeckovýzkumnou činnost. Společně s linií odborného řízení se podílí na regulaci struktury vědní základny v její podřízenosti dlouhodobým potřebám armády.

Domníváme se, že v příštích letech se bude výrazněji v celoarmádním výzkumu prosazovat integrující tendence. Je to cesta, jak postupně překonávat dosavadní izolovanost resortních výzkumů a jak tuto činnost zefektivnit. Rozvoj moderních metod vytváří příznivou společnou bázi, která podporuje integraci.

Současně však bude nutné řešit další důležité otázky. Zdaleka totiž nejsou překonány projevy podceňování úlohy jednotlivých výzkumných směrů. Vzniká též otázka, jak překonávat jednostrannost v nazírání na resortní výzkum. Zvýšenou pozornost si rovněž zasluhuje překonávání subjektivismu, který dosud v řízení vědy existuje. Projevuje se v jednostranné preferenci té či oné vědní disciplíny, v dotaci jednotlivých vědních oborů, v uplatňování neodpovídajících kritérií.

Existující izolované řešení výzkumných úkolů přineslo sice řadu pozitivních výsledků, avšak jejich dosažení bylo neefektivní a mnohdy také poznamenáno jednostranností. Snahy nerespektovat politické, ekonomické a kulturní podmínky společnosti vedly k neplodnosti takových postupů.

Proto je žádoucí alespoň zkráceně nastínit představu o řízení společenskovo-vědního výzkumu v systému věd v armádě a vymezit funkci HPS ČSLA v tomto centrálním řízení.

Odborné řízení společenských věd se bude realizovat podobnými nástroji jako ostatní vědy. To znamená cestou dlouhodobých plánů, stimulů a zadáváním výzkumných úkolů. Předpokládá se široká účast vědců ve vědeckých radách, v expertizní a oponentní činnosti. Je přirozené, že specifika společenských věd a jejich třídní obsah budou klást větší požadavky na politické řízení.

Výsledky své práce přesahují společenské vědy svůj resortní rámec. Je proto oprávněný předpoklad, aby finální, integrující funkci řízení a plánování vědy plnil orgán MNO (Správa vojenských škol a vědy a Vědecká rada ministra národní obrany). Na této úrovni by mělo docházet ke koordinaci výzkumného úsilí a k delimitaci komplexně stanovených výzkumných úkolů ČSLA. V souladu s centralizující tendencí by docházelo k respektování specifiky jednotlivých věd a ke zkvalitňování jejich odborného řízení.

Tak jako se ukazuje potřebné přesněji vymezit funkci centrálního řízení vědy a jeho strukturu, tak také je nutné přesněji definovat politické řízení vědy jako důležitou součást centrálního řízení.

Důsledky vzniklé podceňováním politického řízení vědy jsou známy. Mají značný negativní teoretický, morální a ekonomický dosah. Chybným politickým řízením byl umožněn živelný vývoj vědní základny v armádě, neadekvátní hodnocení výzkumných možností armády atd.

Odpovědným orgánem ÚV KSČ za uplatňování stranického vlivu a prosazování fundovaného politického řízení vědeckých věd v armádě je HPS ČSLA. Aby mohla tento úkol plnit, rozpracuje v nejbližší době problematiku koncepce politického řízení vědy v armádě. HPS předpokládá, že ještě do konce tohoto roku zahájí formou celoarmádního aktivu a seminářů dialog s vědci v armádě ke stěžejním otázkám vědy — politiky a idologie.

Při zavádění do praxe má produkce společenskovědního výzkumu svou specifikou — převládající zprostředkovanost při uplatnění poznatků v široké činnosti vojsk.

Účinnější proces transformace vědeckých poznatků do praxe závisí především na podobě výstupních vědeckých informací, na stupni připravenosti vedoucích pracovníků armády všech stupňů přijímat vědeckou informaci a uplatňovat ji v praxi a na podmínkách vyvolaných řízením vědy.

V tomto směru je zapotřebí usilovat o vytvoření uceleného systému zavádění vědeckých poznatků do praxe. Jednou z nutných podmínek bude také vypracování takových norem a právních záruk, které by mohly postihovat zadavatele neúčelných výzkumných objednávek a stejně tak postihovat nedůslednost při realizaci výsledků plánovaného výzkumu.

Celý systém transformace vědeckých poznatků do praxe by měl tvořit relativně uzavřený, opakující se cyklus. To však předpokládá systematickou přípravu vedoucích pracovníků, zaměřenou k cílevědomé práci s uzpůsobenými vědeckými informacemi. Řešit chronické nevyužívání vědeckých informací a nekvalifikované zacházení s nimi je především úkolem řízení, práce vědců a osvěty v šíření vědeckých poznatků.